

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ДОМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ

©2019 ТИЩЕНКО О. П.

УДК 338.2
JEL: E60; E66

Тищенко О. П. Інклюзивний розвиток національної економіки України: передумови та домінанти формування стратегії управління

Мета статті полягає у виявленні та аналізі наявних інклюзивних диспропорцій у розвитку національної економіки України через призму положень концепції інклюзивного зростання, а також у визначенні та обґрунтуванні пріоритетних напрямів державної економічної політики та прикладних інструментів впливу держави на забезпечення впровадження моделі економічного розвитку на засадах інклюзивності. За результатами дослідження встановлено суттєві розбіжності між базовими теоретичними положеннями концепції інклюзивного зростання та наявними секторальними та територіальними дисбалансами (інклюзивними диспропорціями) в розвитку національної економіки України. Зокрема, показано провідну роль агропромислового сектора в розвитку національної економіки країни в останні роки (частка у створюваній валовій доданій вартості, в експорті продукції, у кількості зайнятих), але, водночас, його відставання від інших видів економічної діяльності та від рівня мешканців у міських поселеннях за такими критеріями інклюзивності, як рівень оплати праці, обсяг сукупних грошових доходів домогосподарств, забезпеченість базовими соціальними послугами. Визначено пріоритети державної стратегії подолання інклюзивних диспропорцій в українській економіці та запропоновано інструментарій забезпечення практичної реалізації принципів концепції інклюзивного зростання, зокрема в агропродовольчому секторі національної економіки України. Подальші дослідження за означеною проблематикою доцільно зосередити на обґрунтуванні можливостей імплементації у вітчизняну практику кращого світового досвіду щодо формування стратегії інклюзивного розвитку національної економіки та деталізації, з урахуванням внутрішньокраїнових особливостей, конкретних інструментів організаційно-правового та фінансово-економічного характеру щодо управління її реалізацією.

Ключові слова: інклюзивний розвиток, інклюзивні диспропорції, концепція інклюзивного зростання, національна економіка, стратегія управління інклюзивним розвитком національної економіки.

DOI:

Рис.: 2. Табл.: 2. Бібл.: 27.

Тищенко Олександр Петрович – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри національної економіки та публічного управління, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: talp@meta.ua

УДК 338.2
JEL: E60; E66

UDC 338.2
JEL: E60; E66

Тищенко А. П. Инклюзивное развитие национальной экономики Украины: предпосылки и доминанты формирования стратегии управления

Цель статьи заключается в выявлении и анализе имеющихся инклюзивных диспропорций в развитии национальной экономики Украины через призму положений концепции инклюзивного роста, а также в определении и обосновании приоритетных направлений государственной экономической политики и прикладных инструментов влияния государства на обеспечение внедрения модели экономического развития на основе инклюзивности. В результате исследования установлены существенные расхождения между базовыми теоретическими положениями концепции инклюзивного роста и имеющимися секторальными и территориальными дисбалансами (инклюзивными диспропорциями) в развитии национальной экономики Украины. В частности, показана ведущая роль агропромышленного сектора в развитии национальной экономики страны в последние годы (доля в создаваемой валовой добавленной стоимости, в экспорте продукции, в общей численности занятых), но, в то же время, его отставание от других видов экономической деятельности и от уровня жителей в городах по таким критериям инклюзивности, как уровень оплаты труда, объем совокупных денежных доходов домохозяйств, обеспеченность базовыми социальными услугами. Определены приоритеты государственной стратегии преодоления инклюзивных диспропорций в украинской экономике и предложен инструментарий обеспечения практической реализации принципов концепции инклюзивного роста, в частности в агропродовольственном секторе национальной экономики Украины. Дальнейшие исследования по обозначенной проблематике целесообразно сосредоточить на обосновании возможностей имплементации в отечественную практику лучшего мирового опыта по формированию стратегии инклюзивного развития национальной экономики и детализации, с учетом внутрисубъективных особенностей, конкретных инструментов организационно-правового и финансово-экономического характера по управлению её реализацией.

Tyshchenko O. P. The Inclusive Development of Ukraine's National Economy: Prerequisites and Dominants of Formation of a Management Strategy

The article is aimed at identifying and analyzing the existing inclusive imbalances in the development of Ukraine's national economy through the prism of provisions of the conception of inclusive growth, as well as identifying and substantiating the priority directions of the State economic policy and applied instruments of influence on the part of the State to ensure implementation of the model of economic development based on inclusiveness. The research determined significant discrepancies between the basic theoretical provisions of the concept of inclusive growth and the existing sectoral and territorial imbalances (inclusive disparities) in the development of national economy of Ukraine. In particular, the leading role of the agro-industrial sector in the development of the country's national economy in recent years (share in gross value added, in exports of products, in the total number of employed) is demonstrated, at the same time, it still lags behind other economic activities and from the level of residents in cities according to such criteria of inclusiveness as the level of pay, amount of total household cash income, provision of basic social services. Priorities of the State strategy to overcome inclusive imbalances in the Ukrainian economy are defined and an instrumentarium to ensure the practical implementation of principles of the concept of inclusive growth, in particular in agro-food sector of Ukraine's national economy is proposed. Further researches on the indicated problematics should be focused on substantiating the possibilities of implementing the best world experience into the domestic practice on formation of an inclusive strategy for development of the national economy and detailing, in view of the internal features, specific tools of the organizational, legal and financial-economic nature to manage its implementation.

Ключевые слова: инклюзивное развитие, инклюзивные диспропорции, концепция инклюзивного роста, национальная экономика, стратегия управления инклюзивным развитием национальной экономики.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 27.

Тищенко Александр Петрович – доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор кафедры национальной экономики и публичного управления, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (просп. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)
E-mail: talp@meta.ua

Keywords: inclusive development, inclusive imbalances, concept of inclusive growth, national economy, strategy of managing inclusive development of the national economy.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 27.

Tyshchenko Oleksandr P. – D. Sc. (Economics), Senior Research Fellow, Professor of the Department of National Economy and Public Administration, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)
E-mail: talp@meta.ua

Характер і темпи економічного розвитку України останніми роками обумовлюються впливом двох визначальних взаємопов'язаних і, певною мірою, суперечливих процесів – глобалізації та регіоналізації. За цих умов особливої актуальності набуває проблема вибору оптимальної моделі розвитку, яка здатна забезпечити не тільки високі темпи макроекономічного зростання, а й справедливий розподіл створених благ, зменшення нерівності та підвищення рівня життя громадян незалежно від місця проживання та сфери діяльності всередині країни.

Найбільш повно зазначеній меті, за своїм змістом та базовими принципами, відповідає концепція інклюзивного зростання, яка останнім часом набуває все більшої популярності як серед учених-теоретиків, так і серед спеціалістів-практиків.

Проблематика розвитку економіки на засадах інклюзивності достатньо активно досліджується науковцями з різних країн. Зокрема, сутність концепції інклюзивного зростання, її базові принципи та специфічні особливості, що потребують урахування на рівні окремих держав, останніми роками ґрунтовно розглянули у своїх працях такі вчені: R. Ranieri, A. R. Ramos (2013), E. Mazur-Wierzbicka (2015), Z. Darvas, G. V. Wolf (2016), W. Kosiedowski (2016), R. Lupton, A. Rafferty, C. Hughes (2016), A. Green, E. Kispeter, P. Sissons, F. Froy (2017), N. Lee (2019), R. Statham, R. Gunson (2019) та багато інших [1–8].

У прикладному аспекті варто відмітити підходи фахівців відомих міжнародних інституцій (ООН, МВФ, ОЕСР) щодо вимірювання та оцінки рівня «інклюзивності» економічного розвитку. Кожен з підходів ґрунтується на певній сукупності показників, що їх пропонується використовувати для розрахунків (детально зміст і аналіз зазначених методик викладено у [9; 10]). Значну увагу питанням інклюзивного зростання та розвитку, а також методології його оцінки приділено на Всесвітньому економічному форумі (ВЕФ) у 2017 р. [11]. А у 2018 р. у матеріалах ВЕФ опубліковано результати оцінки економічного розвитку більш як 100 країн світу, що здійснено на основі індексу інклюзивного розвитку (*Inclusive Development Index*) [12].

Перші кроки також зроблено в напрямі використання положень концепції інклюзивного зростання в практичній діяльності при визначенні стра-

тегічних пріоритетів державної політики щодо регулювання економічного розвитку в окремих країнах у найближчому майбутньому. Зокрема, в Стратегії економічного зростання «Європа 2020» визначено три ключові пріоритети розвитку європейського континенту – розумне зростання (розвиток економіки на основі знань та інновацій), стале зростання (ефективне використання ресурсів, екологічність та конкурентоспроможність) та інклюзивне зростання. Під останнім розуміється розширення можливостей населення через досягнення високого рівня зайнятості, інвестицій у підвищення кваліфікації, подолання бідності, модернізацію ринків праці, що має забезпечити економічну ефективність, соціальну та територіальну згуртованість [13].

Підвищений інтерес до проблем інклюзивного зростання спостерігається й у вітчизняному науковому середовищі, що закономірно пояснюється необхідністю пошуку нової моделі розвитку держави через накопичення численних проблем в українській економіці, які спричиняють суттєве відставання нашої країни від розвинених європейських держав не тільки за темпами економічного розвитку, а й за рівнем доходів та рівнем життя більшості громадян. Переважна більшість праць українських науковців присвячена теоретико-методологічному обґрунтуванню переваг концепції інклюзивного зростання, особливостей застосування її різних моделей, потенційних можливостей у забезпеченні високих темпів економічного зростання, аналізу недоліків традиційного підходу до оцінювання темпів економічного розвитку за допомогою показника ВВП тощо. Зокрема, А. В. Базиліук та О. В. Жулін, досліджуючи типи соціально-економічного розвитку та провівши аналіз американської й західноєвропейської моделі інклюзивного розвитку, обґрунтовують доцільність формування комплексної моделі через поєднання переваг кожної з них і створення у країні рівного доступу до можливостей і результатів праці [14]. На інклюзивності, як ключовому пріоритеті створення засад для нової якості економічного зростання, наголошують І. М. Бобух і С. М. Щегель, підкреслюючи при цьому, що головним завданням даної моделі є забезпечення рівного доступу до ринків, ресурсів і неупередженого регуляторного середовища для різних

соціальних груп, формування механізмів забезпечення продуктивної зайнятості, збільшення доходів для відчужених груп і подолання бідності, вироблення нових підходів до споживання обмежених ресурсів і досягнення інклюзивного зростання в довгостроковій перспективі [15].

Розглядаючи інклюзивний розвиток як дієвий інструмент подолання бідності та скорочення нерівності в суспільстві, С. В. Тютюнникова та К. Л. Пивоварова доводять доцільність використання індексу інклюзивного розвитку як альтернативи показнику ВВП та індексу людського розвитку, пропонують загальні умови створення інклюзивних інститутів [16]. Фінансовим аспектам подолання бідності та обґрунтуванню відповідних заходів державної політики з урахуванням принципів інклюзивного зростання присвячено дослідження Т. Г. Затонацької, результати якого знайшли відображення в публікації автора [17]. Ключові принципи інклюзивного зростання, такі як інвестиції в людський капітал, створення нових робочих місць, соціальний захист, недопущення дискримінації, соціальна інтеграція тощо та необхідність їх практичної реалізації розглядаються науковцями Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана: І. Й. Малім, Л. М. Ємельяненко, К. В. Дзензелюк [18].

Відаючи належне зусиллям наукової спільноти щодо обґрунтування перспектив подальшого економічного розвитку на засадах інклюзивності, слід зазначити, що нині бракує досліджень, присвячених виявленню специфічних особливостей, які обумовлюють суттєві секторальні та територіальні дисбаланси та потребують урахування при визначенні конкретних напрямів формування стратегії державної політики та використання практичних інструментів забезпечення розвитку національної економіки України на інклюзивній основі.

Метою статті є виявлення та аналіз наявних інклюзивних диспропорцій у розвитку національної економіки України через призму положень концепції інклюзивного зростання, визначення та обґрунтування пріоритетних напрямів державної економічної політики та прикладних інструментів впливу держави на забезпечення впровадження моделі економічного розвитку на засадах інклюзивності.

Поява концепції інклюзивного зростання значною мірою спричинена наявною суперечністю процесу економічного зростання, коли дуже часто, попри позитивну динаміку показників, що характеризують результати економічного розвитку, більшість населення не відчуває покращення життя або воно є не зіставним зі збагаченням невеликої групи людей [18]. Це обумовлено, насамперед, використанням для оцінювання результативності економічного розвитку показника валового внутрішнього продукту, який попри низку позитивних влас-

тивостей (забезпечує визначення кількісних параметрів розвитку будь-якої національної економіки, дає можливість проведення різноманітних зіставлень, як внутрішньокраїнових, так і міждержавних, встановлення причин економічних спадів, що призводять до появи кризових явищ, служить інформаційним підґрунтям для коригування економічної політики держави тощо), не дозволяє належним чином оцінити зростання добробуту людей, підвищення рівня життя, тобто тих визначальних «речей», заради яких, власне, і функціонує економіка. Застосування для зазначених цілей показника індексу людського розвитку також не є достатнім через його занадто загальний характер і неадекватне відображення результатів функціонування економіки на регіональному рівні.

Суть інклюзивного підходу до оцінювання результативності функціонування національної економіки, на відміну від традиційного (на основі показника ВВП), полягає у просуванні справедливих можливостей економічних учасників під час економічного зростання з вигодами для кожного сектора суспільства. Ця концепція розширює традиційні моделі економічного зростання, зосереджуючи увагу на рівності здоров'я, людського капіталу, рівня та якості життя людей, якості навколишнього середовища, соціального захисту, продовольчої безпеки, доступу до ключових ресурсів, розподілу доходу та багатства [15, с. 58].

Відштовхуючись від теоретичних положень концепції, спробуємо з'ясувати роль окремих «учасників» в економічному зростанні країни та порівняти її з «вигодами», що їх отримує кожен з них у теперішній час. В основу ідентифікації «учасників» у даному дослідженні, виходячи з наявної статистичної інформації, покладемо дві складові – вид економічної діяльності (за чинною класифікацією) та місце проживання працівників (міська та сільська місцевість).

Як відомо, чинною нині версією Національного класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД) передбачено виділення 21 виду економічної діяльності [19]. Усі вони тією чи іншою мірою представлені в національній економіці України, забезпечують свій «внесок» у її розвиток (у вигляді певного відсотка у створеному ВВП) і складають у сукупності єдиний народногосподарський комплекс країни (рис. 1).

З наведених даних видно, що найбільш вагому роль в українській економіці відіграють господарюючі суб'єкти, які належать до трьох видів економічної діяльності: 1) оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; 2) переробна промисловість; 3) сільське, лісове та рибне господарство. Сукупна частка зазначених видів діяльності у створеній валовій доданій вартості країни у 2017 р. склала 42,7% (у 2012 р. – 39,8%). За період 2012–2017 рр. у загальному обсязі валової доданої вартості суттєво, порівняно з іншими видами діяльності, зросла частка

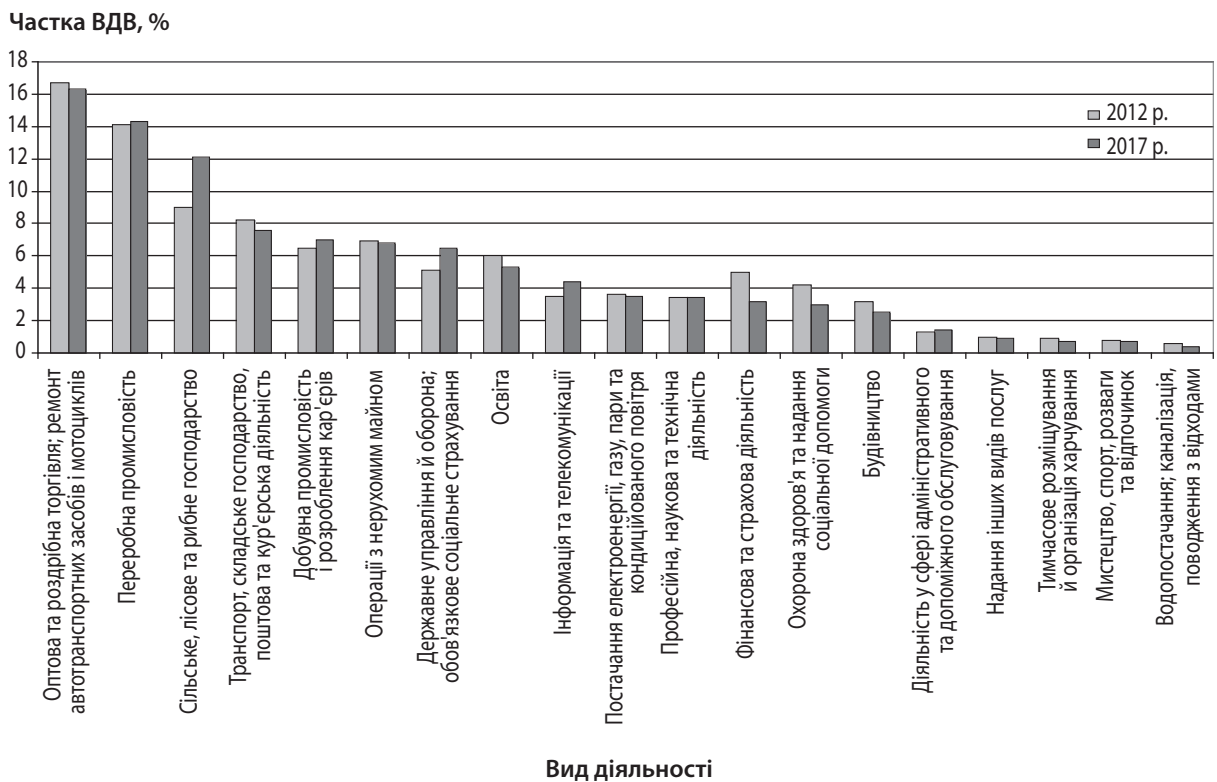

Рис. 1. Частка валової доданої вартості видів економічної діяльності в загальному обсязі ВДВ України, %

Джерело: складено за даними [20; 21].

сільського, лісового та рибного господарства – з 9,0% у 2012 р. до 12,1% у 2017 р., тобто на 3,1%. Протягом чотирьох років поспіль у цій сфері діяльності щорічно створювалося 12–14% сукупної валової доданої вартості, що забезпечило їй стабільну третю позицію після оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів та переробної промисловості. При цьому слід також взяти до уваги, що в обсязі валової доданої вартості, що її створено в переробній промисловості, достатньо вагома частина припадає на виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, яке є однією зі складових частин агропромислового сектора національної економіки. Обсяг валової доданої вартості, створеної на підприємствах, зайнятих виробництвом такої продукції, має тенденцію до зростання і становить нині 18,0% в обсязі валової доданої вартості переробної промисловості, або 4,5% у її загальному обсязі по країні [22].

Важому роль сільське, лісове та рибне господарство як вид діяльності відіграє також у вирішенні проблеми зайнятості в країні. Так, у 2017 р. у ньому було зайнято близько 2,9 млн осіб, або 17,7% від загальної кількості зайнятих у країні, що є другою позицією серед усіх видів діяльності після оптової та роздрібної торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (3,5 млн осіб), та на 2,6 процентних пункти перевищує аналогічний показник по промисловості (2,4 млн осіб) [22].

Але найбільш переконливо про значення агропромислового комплексу в національній економіці в теперішній час свідчить товарна структура експорту. Так, частка позицій, згідно з УКТЗЕД, за кодами 1–24 (продукти тваринного, рослинного походження та готові харчові продукти) у загальному обсязі експорту України зросла з 26,0% у 2012 р. до 41,0% у 2017 р. (табл. 1).

Водночас, порівнюючи показники, що характеризують рівень оплати праці робітників, доходів населення в цілому та рівень його життя в розрізі окремих сфер діяльності (тобто показники, динаміка яких значною мірою відіграє ключову роль, відповідно до положень концепції інклюзивності, у забезпеченні процесу прискорення та нової якості економічного зростання завдяки зменшенню нерівності та більш справедливому розподілу благ і ресурсів), не можна не помітити суттєвого відставання агропромислового сектора від інших видів діяльності в національній економіці.

Підтвердженням цьому є відставання за рівнем оплати праці робітників, насамперед на підприємствах сільського господарства та з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів порівняно з більшістю видів економічної діяльності. Так, якщо у 2017 р. номінальна заробітна плата 1 штатного працівника в сільському господарстві була меншою за середню по країні на 1343 грн, то у 2018 р. – уже на 1699 грн. Аналогічна тенденція спостерігається також у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Нині середня за-

Структура експорту товарів агропромислового виробництва

Показник	Рік					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Частка продуктів тваринного, рослинного походження та готових харчових продуктів у загальному експорті України – усього, %	26,0	26,8	30,9	38,3	42,0	41,0
з них:						
– живі тварини, продукти тваринного походження	1,4	1,7	1,9	2,2	2,1	2,6
– продукти рослинного походження	13,4	14,0	16,2	20,9	22,3	21,3
– жири та олії тваринного або рослинного походження	6,1	5,5	7,1	8,7	10,9	10,6
– готові харчові продукти	5,1	5,6	5,7	6,5	6,7	6,5

Джерело: розраховано та складено за даними [23; 24].

робітна плата в сільському господарстві становить лише 80% порівняно із середньою по країні (табл. 2).

Наявні статистичні дані щодо обсягу та структури грошових доходів домогосподарств також свідчать про їх відставання в сільській місцевості порівняно з міськими поселеннями. Так, наприклад, у 2017 р. грошові доходи в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство в міських поселеннях склали 7443,0 грн, а в сільській місцевості – лише 6535,6 грн, тобто були меншими майже на 14%. Головною причиною такого відставання є значно нижча частка оплати праці в загальному обсязі грошових доходів, яка в сільській місцевості становила 48,6%, а у міських поселеннях – 64,6% [24].

Набагато гіршими є й можливості доступу жителів сільської місцевості до базових соціальних благ. Згідно з офіційними даними Державної служби статистики України у 2018 р., питома вага обладнаної загальної площі житлових приміщень у житлових будинках, гуртожитках і нежитлових будівлях у сільській місцевості водопроводом, каналізацією, опаленням, гарячим водопостачанням була набагато нижчою порівняно з міськими поселеннями (рис. 2).

Крім того, результати аналізу в територіальному розрізі свідчать, що в деяких провідних за рівнем розвитку агропродовольчого сектора регіонах, зокрема у Вінницькій, Кіровоградській, Хмельницькій областях, обладнання житлового фонду в сільській місцевості відповідними послугами суттєво відстає навіть від зазначених вище середніх показників у цілому по країні [27].

ВИСНОВКИ

Отже, наявні «інклюзивні диспропорції» між «внеском» агропродовольчого сектора в економічний розвиток країни в сучасних умовах, рівнем та якістю життя його працівників та домогосподарств, що проживають переважно в сільській місцевості, можливостями доступу до економічних і соціальних благ, задоволення матеріальних і духовних потреб,

з точки зору інклюзивного підходу є достатньо вагомими і мають стати об'єктом цілеспрямованої державної політики з метою їх зменшення та вирівнювання умов життя в масштабах усієї країни.

Тому передумовою повноцінного переходу української економіки на інклюзивну модель розвитку має стати, насамперед, системне та цілеспрямоване усунення надто різних секторальних і територіальних розбіжностей (інклюзивних диспропорцій), які мають місце в рівні оплати праці; у рівні доходів домогосподарств, що мешкають у містах та в сільській місцевості; у доступі до базових соціальних благ. Практична реалізація принципів концепції інклюзивного зростання щодо агропродовольчого сектора, який нині відіграє провідну роль у розвитку національної економіки, потребує реалізації низки заходів, які, на нашу думку, сприятимуть, з одного боку, підвищенню рівня віддачі його потенціалу та, відповідно, зростанню конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку сільськогосподарської продукції та готових харчових продуктів, а з іншого – дозволять суттєво покращити стандарти життя як зайнятих у ньому працівників, так і безпосередньо всіх домогосподарств у сільській місцевості. Першочергові заходи держави мають бути спрямовані на:

- ✦ визнання, законодавче закріплення пріоритетності агропродовольчого сектора в загальнодержавній економічній політиці та його реальну підтримку з боку державних інституцій;
- ✦ підвищення інвестиційної привабливості агропродовольчої сфери України, у тому числі для іноземних інвесторів;
- ✦ державну підтримку та стимулювання виходу вітчизняних підприємств агропродовольчого сектора на світовий ринок продукції сільськогосподарства та продовольства;
- ✦ здійснення адресної преференційної політики для виробників сільськогосподарської продукції кінцевого споживання, перш за все для експортоорієнтованих підприємств;

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників по Україні та в розрізі окремих видів економічної діяльності у 2017–2018 рр.

Вид економічної діяльності	2017 р.		2018 р.	
	грн	% до середньої по країні	грн	% до середньої по країні
Україна – усього	7104	100,0	8865	100,0
За окремими видами діяльності:				
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	6057	85,3	7557	85,2
– з них: сільське господарство	5761	81,1	7166	80,8
Промисловість	7631	107,4	9633	108,7
– з неї: переробна промисловість	7299	102,7	9196	103,7
у т. ч. виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	6756	95,1	8338	94,1
Будівництво	6251	88,0	7845	88,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	7631	107,4	9404	106,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7688	108,2	9860	111,2
Тимчасове розміщування й організація харчування	4988	70,2	5875	66,3
Інформація та телекомунікації	12018	169,2	14276	161,0
Фінансова та страхова діяльність	12865	181,1	16161	182,3
Операції з нерухомим майном	5947	83,7	7329	82,7
Професійна, наукова та технічна діяльність	10039	141,3	12144	137,0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	5578	78,5	7228	81,5
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	9372	131,9	12698	143,2
Освіта	5857	82,4	7041	79,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4977	70,1	5853	66,0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	6608	93,0	7612	85,9
Надання інших видів послуг	6536	92,0	8132	91,7

Джерело: розраховано та складено за даними [25].

- ✦ зростання оплати праці в агропродовольчому секторі до рівня, не нижче середнього в державі, з подальшим його поступовим підвищенням відповідно до обсягів генерованих доходів;
- ✦ розвиток системи пільгового кредитування підприємств, орієнтованих на використання інноваційних технологій при виробництві кінцевої продукції;
- ✦ збільшення обсягів фінансування розвитку мережі закладів соціальної сфери в сільській місцевості, у тому числі за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;
- ✦ реалізацію цільових програм розвитку інфраструктури, насамперед шляхів сполучення (автомобільних, залізничних, водних) у сільській місцевості;

- ✦ удосконалення організаційних і фінансово-економічних інструментів стимулювання діяльності об'єднаних територіальних громад щодо створення повноцінного та комфортного середовища на підвідомчих територіях, підвищення соціальних стандартів і надання високоякісних публічних послуг за різними напрямками життєдіяльності населення.

Формування чіткої державної стратегії подолання інклюзивних диспропорцій в українській економіці та послідовна реалізація, за допомогою дієвих механізмів, державної політики, спрямованої на інклюзивний розвиток та підтримку агропродовольчого сектора, як важливої складової єдиного господарського комплексу країни, нині є, по суті, безальтернативним шляхом забезпечення та

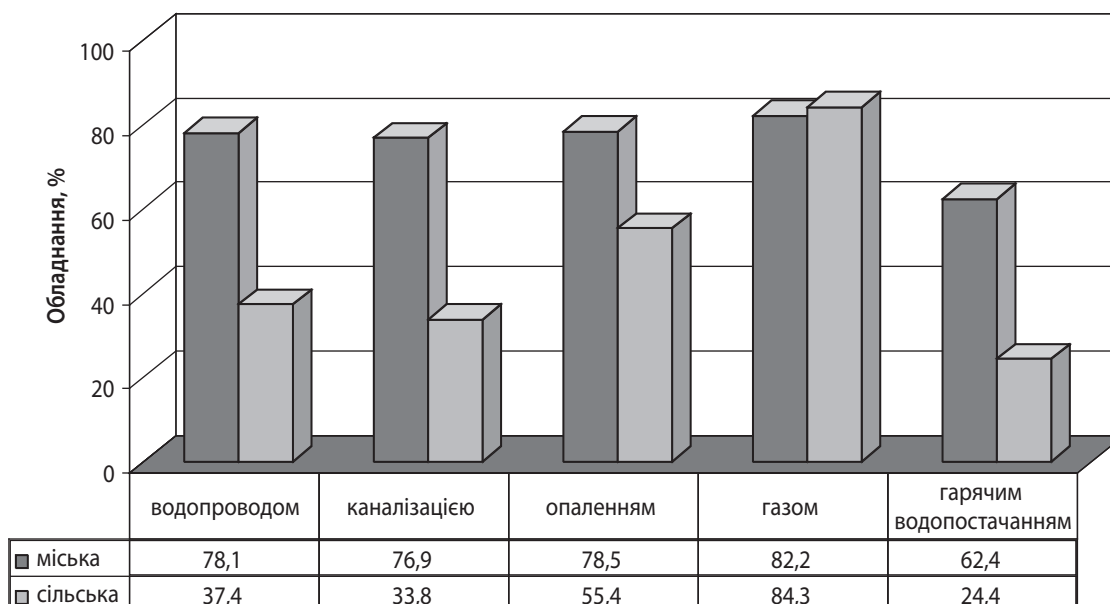

Рис. 2. Обладнання житлового фонду в Україні за типами місцевості (станом на 2018 р.), % до загальної житлової площі

Джерело: складено за даними [26].

утримання національної економіки на траєкторії економічного зростання в умовах сучасних глобальних трансформацій та викликів.

Подальші дослідження в даному напрямі доцільно зосередити на узагальненні та аргументації можливості застосування в нашій країні кращого світового досвіду щодо практичного розв'язання проблем, пов'язаних з реалізацією концепції інклюзивного зростання, а також на обґрунтуванні й деталізації, з урахуванням теперішнього стану та особливостей функціонування національного господарства, конкретних інструментів організаційно-правового та фінансово-економічного характеру з метою формування та реалізації державної стратегії інклюзивного розвитку як щодо провідних видів економічної діяльності, так і щодо національної економіки України в цілому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Ranieri R., Ramos A. R.** Inclusive Growth: Building up a Concept. Working Paper, No. 104, March, 2013. Brasilia: International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC – IG). 23 p. URL: <https://ipcig.org/pub/IPCWorkingPaper104.pdf>

2. **Mazur-Wierzbicka E.** Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu jako wyzwanie dla Polski w świetle strategii Europa 2020 [Growth promoting social inclusion as the challenge faced Poland in the light of 'Europe 2020' strategy]. *Studia Ekonomiczne (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach)*. 2015. Nr. 213. S. 169–184.

3. **Darvas Z., Wolf G. B.** An anatomy of inclusive growth in Europe. Brussels, 2016. 114 p.

4. **Kosiedowski W.** Концепція розвитку інклюзивного і jej realizacja w Europie Środkowo-Wschodniej [Concept of inclusive development and its implementation in Central-Eastern Europe]. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. 2016. Zeszyt 5. S. 67–89.

5. **Lupton R., Rafferty A., Hughes C.** Inclusive growth: Opportunities and challenges for Greater Manchester. Manchester: Inclusive Growth Analysis Unit, University of Manchester, 2016. 28 p.

6. **Green A., Kispeter E., Sissons P., Froy F.** How International Cities Lead Inclusive Growth Agendas. New York: Joseph Rowntree Foundation (JRF), 2017. 69 p.

7. **Lee N.** Inclusive Growth in Cities: A Sympathetic Critique. *Regional Studies*. 2019. Vol. 53. No. 3. P. 424–434.

8. **Statham R., Gunson R.** Delivering Inclusive Growth in Scotland. Glasgow: Poverty and Inequality Commission, 2019. 49 p.

9. **Прогнімак О. Д.** Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1. С. 187–197.

10. **Власенко Ю. Г.** Міжнародні підходи до методики оцінки інклюзивності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Вип. 24. Ч. 1. С. 70–74.

11. World Economic Forum (WEF). The inclusive growth and development report. 2017. URL: <http://www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017>

12. World Economic Forum (WEF). The Inclusive Development Index 2018. Summary and Data Highlights. URL: <http://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018>

13. Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels: European Commission, 2010. 32 p. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%202007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

14. **Базиліук А. В., Жулін О. В.** Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19–29.

15. **Бобух І. М., Щегель С. М.** Стратегічні орієнтири економічного зростання України: інклюзивність як ключовий пріоритет. *Вісник НАН України*. 2018. № 7. С. 55–70.

16. Тютюнникова С. В., Пивоварова К. Л. Інклюзивний розвиток національної економіки як чинник подолання бідності. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 105–111.

17. Затоначка Т. Г. Фінансове забезпечення інклюзивного зростання та подолання бідності в Україні: існуюча практика та перспективи. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. № 1. С. 102–113.

18. Малий І. Й., Ємельяненко Л. М., Дзензелюк К. В. Імплементация концепції інклюзивного розвитку в практику регулювання зайнятості населення. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6776>. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.13.

19. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. Національний класифікатор України / прийнято та надано чинності Наказом Держспоживстандарту України від 11.10. 2010 р. № 457. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10>

20. Статистичний збірник «Валовий регіональний продукт за 2012 рік» / за ред. І. М. Нікітіної // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/03/Arch_vrp.htm

21. Статистичний збірник «Валовий регіональний продукт у 2017 році» / за ред. І. М. Нікітіної. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/04/zb_vrp_2017.pdf

22. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2017 рік» / відп. за випуск О. М. Прокопенко // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_sg_zb.htm

23. Статистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. О. Г. Осауленка // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm

24. Статистичний щорічник України за 2017 рік / за ред. І. Є. Вернера // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

25. Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2010–2018 роках // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dszpED_u.html

26. Статистичний збірник «Україна у цифрах 2018» / відп. за випуск О. А. Вишневська // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

27. Статистичний збірник «Житловий фонд України» / відп. за випуск О. О. Кармазіна // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_jf_2017_pdf.pdf

REFERENCES

Bazyliuk, A. V., and Zhulin, O. V. "Inklyuzivne zrostantia yak osnova sotsialno-ekonomichnoho rozvytku" [Inclusive growth as the basis of socio-economic development]. *Ekonomika ta upravlinnia na transporti*, no. 1 (2015): 19-29.

Bobukh, I. M., and Shchehel, S. M. "Stratehichni oriientury ekonomichnoho zrostantia Ukrainy: inklyuzyvnyy yak kliuchovy priorytet" [Strategic guidelines for Ukraine's economic growth: inclusivity as a key priority]. *Visnyk NAN Ukrainy*, no. 7 (2018): 55-70.

"Dynamika serednyomisiachnoi zarobitnoi platy za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2010-2018 rokakh" [Dynamics of average monthly wages by types of economic activity in 2010-2018]. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dszpED_u.html

Darvas, Z., and Wolf, G. B. *An anatomy of inclusive growth in Europe*. Brussels, 2016.

"Europe 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth". Brussels : European Commission, 2010. <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%202007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

Green, A. et al. *How International Cities Lead Inclusive Growth Agendas*. New York: Joseph Rowntree Foundation (JRF), 2017.

Kosiedowski, W. "Koncepcja rozwoju inklyuzywnego i jej realizacja w Europie Srodkowo-Wschodniej" [Concept of inclusive development and its implementation in Central-Eastern Europe]. *Rocznik Instytutu Europy Srodkowo-Wschodniej*, vol. 5 (2016): 67-89.

Lupton, R., Rafferty, A., and Hughes, C. *Inclusive growth: Opportunities and challenges for Greater Manchester*. Manchester: Inclusive Growth Analysis Unit, 2016.

[Legal Act of Ukraine] (2010). <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10>

Lee, N. "Inclusive Growth in Cities: A Sympathetic Critique". *Regional Studies*, vol. 53, no. 3 (2019): 424-434.

Malyi, I. I., Yemelianenko, L. M., and Dzenzeliuk, K. V. "Implementatsiia kontseptsii inklyuzyvnoho rozvytku v praktyku rehuliuвання zainiatosti naseleння" [Implementation of the concept of inclusive development in the practice of employment regulation]. *Efektivna ekonomika*. 2018. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6776>. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.13

Mazur-Wierzbicka, E. "Wzrost sprzyjajacy wlczeniu spolecznemu jako wyzwanie dla Polski w swietle strategii Europa 2020" [Growth promoting social inclusion as the challenge faced poland in the light of 'Europe 2020' strategy]. *Studia Ekonomiczne (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach)*, no. 213 (2015): 169-184.

Prohnyimak, O. D. "Inklyuzyvnyi rozvytok Ukrainy: pereshkody vs perspektyvy" [Inclusive development of Ukraine: obstacles vs perspectives]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 1 (2018): 187-197.

Ranieri, R., and Ramos, A. R. "Inclusive Growth: Building up a Concept". Working Paper, no. 104, March, 2013. Brasilia: International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC – IG). <https://ipcig.org/pub/IPCWorkingPaper104.pdf>

"Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2012 rik" [Statistical Yearbook of Ukraine for 2012]. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm

"Statystychni shchorichnyk Ukrainy za 2017 rik" [Statistical Yearbook of Ukraine for 2017]. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

"Statystychni zbirnyk «Silske hospodarstvo Ukrainy za 2017 rik»" [Statistical collection «Agriculture of Ukraine for 2017»]. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_sg_zb.htm

"Statystychnyi zbirnyk «Ukraina u tsyfrakh 2018»" [Statistical Collection "Ukraine in Figures 2018"]. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

"Statystychnyi zbirnyk «Valovy rehionalnyi produkt u 2017 rotsi»" [Statistical collection «Gross regional product in 2017»]. http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/04/zb_vrp_2017.pdf

"Statystychnyi zbirnyk «Valovy rehionalnyi produkt za 2012 rik»" [Statistical collection «Gross Regional Product 2012»]. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/03/Arch_vrp.htm

"Statystychnyi zbirnyk «Zhytlovyi fond Ukrainy»" [Housing Fund of Ukraine statistical collection]. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_jf_2017_pdf.pdf

Statham, R., and Gunson, R. *Delivering Inclusive Growth in Scotland*. Glasgow: Poverty and Inequality Commission, 2019.

Tiutiunykova, S. V., and Pyvovarova, K. L. "Inklyuzyvnyi rozvytok natsionalnoi ekonomiky yak chynnyk podolannia bid-

nosti" [Inclusive development of the national economy as a factor in poverty alleviation]. *Biznes Inform*, no. 8 (2018): 105-111.

Vlasenko, Yu. H. "Mizhnarodni pidkhody do metodyky otsinky inklyuzyvnosti" [International approaches to the methodology of inclusivity assessment]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, vol. 1, no. 24 (2019): 70-74.

World Economic Forum (WEF). The Inclusive Development Index 2018. Summary and Data Highlights. <http://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018>

World Economic Forum (WEF). The inclusive growth and development report. 2017. <http://www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017>

Zatonatska, T. H. "Finansove zabezpechennia inklyuzyvnoho zrostantia ta podolannia bidnosti v Ukraini: isnuucha praktyka ta perspektyvy" [Financing Inclusive Growth and Poverty Reduction in Ukraine: Current Practices and Prospects]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, no. 1 (2014): 102-113.

УДК 336.02
JEL: E62

НЕОБХІДНІСТЬ ПОДАТКОВОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ДЕТІНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

©2019 ШЕКЕТА Є. Ю.

УДК 336.02
JEL: E62

Шекета Є. Ю. Необхідність податкової оптимізації як основна передумова детінізації бізнесу

У статті проведено аналіз та оцінку фіскального навантаження на суб'єкти господарської діяльності в Україні, досліджено питання податкової оптимізації як головної передумови виведення бізнесу з «тіні» та підвищення інвестиційного іміджу країни. Адаптивна, «розумна» та виважена податкова політика є першоджерелом сталого розвитку економіки, тим мотивуючим фактором, який через засоби фіску сприяє зростанню інвестиційної привабливості країни. Обґрунтовано необхідність податкового регулювання та стимулювання екологічно чистих, безвідходних альтернативних видів виробництва, що стало головним викликом функціонування економічної системи України в цілому. Виокремлено ряд основних недоліків існуючої податкової політики України. Проведено порівняльний аналіз податкового тиску по деяких видах податків в Україні та країнах Європейського Союзу. Сформовано головні негативні моменти попередньої податкової реформи по конкретних видах податків та соціальних внесків (податок з доходів фізичних осіб, податок на додану вартість, податок на прибуток, єдиний соціальний внесок). Обґрунтовано доцільність поетапного запровадження податку на виведений капітал з одночасним скасуванням податку на прибуток, що стане головним стимулюючим фактором акумуляції фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання та джерелом їх реінвестування в розширення діяльності, створення нових робочих місць та впровадження нових високотехнологічних видів виробництва. Проаналізовано основні стримуючі фактори розвитку бізнесу в Україні, серед яких найпоширенішими є: високий рівень корупції та інфляції; наявність військового конфлікту у країні; жорстка конкуренція та незахищеність з боку судової влади тощо, проте найбільша питома вага припадає саме на значне податкове навантаження, складність адміністрування податків та тиск з боку державних фіскальних органів.

Ключові слова: податки, податкове навантаження, податкова система, податкова політика, податкова оптимізація.

DOI:

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 8.

Шекета Євгенія Юріївна – кандидат економічних наук, викладач, Івано-Франківський коледж Львівського національного аграрного університету (вул. Юності, 11, Івано-Франківськ, 76494, Україна)

E-mail: sheketa-evgenija@ukr.net

УДК 336.02
JEL: E62

Шекета Е. Ю. Необходимость налоговой оптимизации как основная предпосылка детенизации бизнеса

В статье проведены анализ и оценка фискальной нагрузки на субъекты хозяйственной деятельности в Украине, исследованы вопросы налоговой оптимизации как главной предпосылки вывода бизнеса из «тени» и повышения инвестиционного имиджа страны. Ведь эффективная, «умная» и взвешенная налоговая политика является первоисточником устойчивого развития экономики, тем мотивирующим фактором, который посредством фиска способствует росту инвестиционной при-

UDC 336.02
JEL: E62

Sheketa Ye. Yu. Necessitating the Tax Optimization as a Basic Prerequisite for Unshadowing of Business

The article carries out analysis and assessment of the fiscal burden on the entities of economic activity in Ukraine, researches the issues of tax optimization as the main prerequisite for the unshadowing of business and improving the investment image of the country. Because an efficient, «smart» and balanced tax policy is the primary source of sustainable development of the economy, the motivating factor, which, by means of fisk, facilitates the